

شعر زمان ما

۱۲

یدالله رؤیایی

شعر یدالله رؤیایی از آغاز تا امروز

شعرهای برگزیده

تفسیر و تحلیل موفق ترین شعرها

از

فیض شریفی

مؤسسه انتشارات نگاه

تهران، ۱۳۹۳

فهرست

- سخن ناشر ۷
- پیش‌گفتار ۹
- شعر و زندگی و زمینه‌های ادبی و دگرذیسی شاعر (یدالله رؤیایی) ۱۱- الف: تکمضراب اول: (بر جاده‌های تهی) ۱۳ - ب: تکمضراب دوم: «از دوستت دارم...» ۱۴ - ج: تکمضراب سوم: «هفتاد سنگ قبر...» ۱۶ - چشم‌اندازی تاریخی-سیاسی به یدالله رؤیایی و شعرهای او ۱۶ - غریب‌سازی و هنجارشکنی دفتر «از دوستت دارم» ۲۱ - نقد و تحلیل خطی-زمانی و زبان و سبک شعری یدالله رؤیایی ۲۵ - الف: بخش اول ۲۵ - ترکیبات آرکائیک ۲۹ - ترکیبات نو قدمایی (رمانتیک) ۲۹ - ترکیبات مدرن ۳۰ - ب: بخش دوم: «دفتر شعر دریایی‌ها» ۳۴ - ج: بخش سوم: شعر حجم با «دل‌تنگی‌ها» و... ۴۰ - بررسی مبانی نظری در شعر حجم ۴۶ - تحلیل بیانیه‌ی شعر حجم از نگاه رتوریک (بلاغی) و (علم‌بیان) ۴۹ - د: «دل‌تنگی‌ها» ۵۲ - ترکیبات تصویری ۵۶ - ه: بخش چهارم: مجموعه شعر لبریکته‌ها (۱۳۴۸ به بعد) ۵۷ - بخش پنجم: وزن و موسیقی در شعر یدالله رؤیایی ۶۶ - «بسامد اوزان شعری دیوان یدالله رؤیایی و تعداد شعرهای سروده شده در هر وزن» ۶۷
- بر جاده‌های تهی ۷۱
- مژده‌ی فردا ۷۷ - بیا باشیم ۷۹ - پشت پنجره ۸۱ - دودها ۸۳ - پنجره‌ام... ۸۵ - تعبیر ۸۷ - از پنجره ۸۹ - بر جاده‌های تهی ۹۱ - سفر ۹۴ - رفته ۱۰۳ - پایان ۱۰۵ - زبانی دیگر ۱۰۷ - عاصی ۱۰۹ - فقیر و سگش ۱۱۰ - دوبیتی‌ها ۱۱۱

از دوستم ۱۱۳
 بار ۱۱۹ - پاییز سبز ۱۲۱ - میوه‌های ملال ۱۲۳ - مسابقه ۱۲۵ - در لحظه‌های
 درد ۱۲۶ - از دوست دارم ۱۲۸ - جسمی ۱۳۰ - حالت ۱۳۱ - هربار... ۱۳۳

شعرهای دریایی ۱۳۵

۱ (دریا تمام وزش‌ها است) ۱۴۱ - ۳ (سکوت، دسته گلی بود) ۱۴۲ -
 ۷ (رویایی آب و دریا) ۱۴۴ - ۸ (دریا، رفیق کوچک من، دریا ۱۴۵ - ۹ (بر
 آب‌ها) ۱۴۷ - ۱۰ (و آب، که از دیار هرگز) ۱۴۸ - ۱۳ (دریا، زبان دیگر دارد)
 ۱۴۹ - ۱۵ (مرگ را کوه‌متی تا جان ما) ۱۵۰ - ۱۶ (بر پله‌های دریا) ۱۵۱ -
 ۱۷ (دریا همیشه افشان است) ۱۵۲ - ۱۸ (ساحل، حضور ما را می‌خواند) ۱۵۳ -
 ۱۹ (شن‌ها و ماسه، ابدیت را) ۱۵۴ - ۲۲ (باد و خیزاب) ۱۵۵ - ۲۴ (در آسمان
 خسته) ۱۵۷ - ۲۶ (با نخوتی بزرگ، صدا می‌کرد) ۱۵۹ - ۲۷ (دستی میان آینه و
 من) ۱۶۲ - ۳۰ (دریای عاشقان غریق) ۱۶۳

دل‌تنگی‌ها ۱۶۷

۱ (از دوردست عمر) ۱۷۵ - ۴ (دیار من همه‌ی طول راه بود) ۱۸۰ - ۵ (زیرا در
 آسمان) ۱۸۱ - ۶ (شب، در گریز اسب سیاه) ۱۸۳ - ۸ (تا از سپیده گفتگوی
 مشروط) ۱۸۵ - ۹ (در باز بود اما) ۱۸۷ - ای روح رهسپار ۱۸۹ - ۱۰ (بر ارتفاع
 زخم) ۱۹۰ - ۱۱ (قلبی میان ما می‌زد) ۱۹۲ - ۱۲ (در اوج خود کبوتر) ۱۹۴ -
 ۱۳ (و باد) ۱۹۵ - ۱۴ (از سطح سنگ) ۱۹۶ - ۱۵ (در گفتگوی ما) ۱۹۷ - ۱۷ (و
 بین آسمان و صبحانه) ۱۹۹ - ۱۹ (شب را به صحبتی) ۲۰۱ - ۲۰ (و شکل راه
 رفتن تو) ۲۰۴ - ۲۱ (در کوچه‌های شن) ۲۰۷

لبویخته‌ها ۲۰۹

۱ (از تو می‌آید آنچه که منم) ۲۱۵ - ۵ (در چشمی باز) ۲۱۶ - ۶ (خمیازه از کدام
 پهلوی رسم) ۲۱۷ - ۸ (او در کجای افق گوشه می‌گیرد) ۲۱۸ - ۹ (شقیقه‌های من از

تکرار) ۲۱۹ - ۱۰ (آنجا که نشسته‌ای) ۲۲۰ - ۱۱ (در هیئت هوا) ۲۲۱ - ۱۴ (به
 علف نگاه که می‌کند) ۲۲۲ - ۱۵ (جایی برای پای تو) ۲۲۳ - ۱۸ (اندکی از هوا)
 ۲۲۴ - ۲۳ (وقتی که سحرگاهان خوابم) ۲۲۵ - ۲۴ (سوی صدای تو در سپیده‌دم
 مرغ) ۲۲۶ - ۲۵ (در فاصله چیزی بگذار) ۲۲۷ - ۲۸ (عزیمت مس) ۲۲۸ -
 ۲۹ (مسافران رشد) ۲۲۹ - ۳۵ (همسایه‌ی تو طناب!) ۲۳۰ - ۳۶ (من از حصار
 و تو از انحنای دست) ۲۳۱ - ۳۹ (در آب دانشی است) ۲۳۲ - ۴۰ (کبوترانت را
 پرواز ده) ۲۳۳ - ۴۱ (با تو بهار) ۲۳۴ - ۴۵ (صدایت) ۲۳۵ - ۴۶ (از قله‌ی بلند
 تو سرریز می‌شوم) ۲۳۶ - ۴۹ (وقتی که قهرمانان از فریادند) ۲۳۷ - ۵۱ (معنای
 سکوت) ۲۳۸ - ۵۵ (در حاشیه‌ی حالت خود بودم) ۲۳۹ - ۵۷ (جای جنون جهان
 کجاست) ۲۴۰ - ۵۸ (صداهایم می‌برند) ۲۴۱ - ۶۳ (زهر تو از نگاه کبوتر ریخت)
 ۲۴۲ - ۶۵ (میان صداهایم می‌گریزم) ۲۴۳ - ۶۷ (پندار با بال‌هایی از آب) ۲۴۴ -
 ۷۱ (در راه بود مار) ۲۴۵ - ۷۳ (معنای سکوت) ۲۴۶ - ۷۶ (در نشستن تو
 عبور من) ۲۴۷ - ۹۰ (نشاط گوشت) ۲۴۸ - ۹۷ (دیری است عمود) ۲۴۹ -
 ۱۰۲ (در حجره از فراغت و ناز) ۲۵۰ - ۱۰۷ (دست‌ها تاریک) ۲۵۱ - ۱۰۸ (من
 بگذرم اگر تو بمانی) ۲۵۲ - ۱۰۹ (وقتی که فرار) ۲۵۳ - ۱۱۳ (تا بشنود از میان
 خود باغ) ۲۵۴ - ۱۲۱ (دیوانه درد دارد) ۲۵۵ - ۱۲۵ (کنار تو تغییر فصل) ۲۵۶ -
 ۱۳۱ (سایه از سر دیوار می‌گیرد) ۲۵۷ - ۱۳۵ (شقایقی که می‌شکفتد) ۲۵۸ -
 ۱۳۹ (کلمه‌ای در ماوراء پا می‌گذارد) ۲۵۹ - ۱۴۱ (املاء وقت) ۲۶۱ -
 ۱۴۴ (سنگی که تویی) ۲۶۲ - ۱۴۶ (با بادهای بیگانه) ۲۶۴ - ۱۴۷ (شاخه در
 هوا گریخته) ۲۶۵ - ۱۴۸ (ما مقصد آب را نمی‌دانستیم) ۲۶۶ - ۱۴۹ (از
 دوردست عبور می‌کنم و) ۲۶۷ - ۱۵۹ (می‌غلند ناگاه) ۲۶۸ - ۱۶۰ (و زخم
 شانه‌های هوا را) ۲۶۹ - ۱۶۳ (از گوشه‌ی چشم) ۲۷۰ - ۱۶۴ (بهار فکر می‌کند)
 ۲۷۱ - ۱۶۹ (اندازه می‌گرفتم اگر او را) ۲۷۲ - ۱۷۰ (چه شاخسار سبزی روی...)
 ۲۷۳ - ۱۷۱ (وقتی کنار قلب تو ایستادم) ۲۷۴ - ۱۷۵ (آنچه می‌دهی از پوست)
 ۲۷۵ - ۱۷۶ (وقتی که مرکز حرکت در باد) ۲۷۷ - ۱۷۹ (زیباتر از کُنّام) ۲۷۸

«هفتاد سنگ قبر»، «من گذشته: امضا» و «در جستجوی آن لغت تنها» ۲۷۹

به گزین اشعار «هفتاد سنگ قبر»

- ۱ (در وقت مرگ) ۲۸۷ - ۲ (در خواب می‌روم) ۲۸۸ - ۳ (صدایم کن) ۲۸۹ -
- ۴ (همیشه آنکه می‌رود کمی از ما را) ۲۹۰ - ۵ (ترس تو از مرگ) ۲۹۱ -
- ۶ (خواب سبک، زمانی، زایر!) ۲۹۲ - ۷ (نورِ رها) ۲۹۳ - ۸ (من از تورق هفتاد سنگ قبر) ۲۹۴

به گزین اشعار «من گذشته: امضا»

- ۱ «تنبیه» (آن که شلاق می‌زند، ...) ۲۹۵ - ۲ (زیباترین امضاهای بشریت...) ۲۹۶ -
- ۳ (پوچی شما حد ندارد) ۲۹۷

به گزین اشعار «در جستجوی آن لغت تنها»

- ۱ (وقتی که روح راه) ۲۹۹ - ۲ (دیوانه‌ی باد کیست) ۳۰۰ - ۳ (آسمانِ خالی از پرنده) ۳۰۱ - ۴ (و مرگ) ۳۰۲ - ۵ (چیزی از آینه در من می‌کاهد) ۳۰۳ - ۶ (و رقص کشته بر نظاره‌ی ظهر) ۳۰۴

سخن ناشر

«من مرگ را سرودی کردم

سرسبزتر ز بیشه...»

۱. بامداد

... بی هیچ تردیدی مجموعه‌ی بی نظیر و پنج جلدی «شعر زمان ما» که تفسیر و تحلیل گزیده شعرهای پنج شاعر بزرگ معاصر: نیما، اخوان، شاملو، سپهری و فروغ را شامل می‌شود و طی سالیانی طولانی از سوی زنده‌یاد «محمد حقوقی» شاعر و محقق فروتن فراهم آمده بود، گنجینه‌ای گرانبهاست از شعر روزگار ما که انتشار آن با تلاش انتشارات نگاه میسر شد و جامعه‌ی ادبی اعم از روشنفکران و دانشجویان و دیگر اهالی فرهنگ از آن استقبال شایانی کردند و تجدید طبع چندباره‌ی هرکدام از مجلدات آن، گواه بارز این ادعاست. دریغا در هشتم تیرماه ۱۳۸۸ محمد حقوقی، ملک این جهانی وانهاد و به مصداق «ای بسا آرزو که خاک شده»، کار تدوین مجلدات بعدی شعر زمان ما، نافرجام ماند.

آنچه اینک برابر خواننده است دوره‌ای جدید از این مجموعه است که به‌واقع حاصل تلاش و تتبع محقق و ادیب معاصر «فیض شریفی» است که به روایت ایشان زنده‌نام «حقوقی» شش ماه پیش از فرو نهادن قلم، دوام و پیگیری و تألیف سایر مجلدات را بدو سپرده بود.

در دوره‌ی جدید، فراهم‌آورنده سروده‌های «سیمین بهبهانی»، «نادر نادرپور»، «سیاوش کسرائیی»، «نصرت رحمانی»، «منوچهر آتشی»، «سید علی صالحی»،

«یدالله رویایی»، «فریدون مشیری»، «شمس لنگرودی»، «حمید مصدق» و «حسین منزوی» را مطمح نظر قرار داده و بی آنکه صرفاً قصد تقلید از شیوه‌ی کار زنده‌یاد حقوقی را داشته باشد با روش و دیدی علمی و مدرن، با واکاوی و جستجوی برگ‌های ادبیات معاصر، ضمن تحلیل و نقد اشعار هر شاعر، به‌گزینی از سروده‌های اثرگذار شاعران مورد بحث را نیز عرضه کرده است...

«انتشارات نگاه» مفتخر است در آغاز دهه‌ی پنجم فعالیت‌های فرهنگی‌اش، در کنار چاپ آثار بزرگان ادب معاصر ایران، بار فرورنهاده‌ی زنده‌یاد محمد حقوقی را دگر بار بر دوش گرفته و با چاپ دیگر مجلدات آن که به سعی «فیض شریفی» فراهم آمده، این بار را به سرمنزل مقصود برساند. به‌یقین این مجموعه همراه با تجدید طبع مجلدات پیشین، چنانکه گفته آمد مجموعه‌ی «شعر زمان ما» را به‌گنجینه‌ای بی‌بدیل بدل خواهد کرد که هیچ آشنا به شعر از آن بی‌نیاز نخواهد بود...

در انتهای کلام، یادی دیگر از «محمد حقوقی» این استاد فرهیخته و شعرشناس شاخص داشته باشیم که به قول سهراب سپهری در شعر «دوست»:

«بزرگ بود

و از اهالی امروز بود

و با تمام افق‌های باز نسبت داشت...»

علیرضا رئیس‌دانایی

پیش‌گفتار

شعر زمان ما نام عام کتاب‌هایی بود که آقای محمد حقوقی، به‌همت انتشارات نگاه، هر فصل یکی از مجلدات آن را منتشر می‌کرد.

شاعران بزرگ معاصر ایران که در این کتاب‌ها، شاخصه‌ها و چگونگی شعر آنان و به تقریب همه‌ی جوانب کار آنان را دربرگرفته بود، نیما، اخوان، شاملو، سپهری و فروغ فرخزاد، بودند.

مرگ تأثرآور و نابهنگام آقای حقوقی، باعث توقف این مجموعه‌ها شد. شاید شش ماه پیش از این اتفاق غم‌انگیز بود که ایشان تلفنی از من خواست تا این کار را پی بگیرم. این مطلب را با مدیریت انتشارات نگاه در میان نهادم و ایشان با توافقات و تفاهمات و تعهداتی که در قبال مجموعه‌های یاد شده دارند، پذیرفتند تا برای آشنایی بیشتر شاعران جوان و دانشجویان، شاعران دیگری که در ادبیات معاصر ایران تأثیر بلامنازعی داشته‌اند، مورد نقد و تحلیل و بررسی قرار گیرند.

بر همین مبنا شاعرانی چون سیمین بهبهانی، نصرت رحمانی، نادر نادرپور، منوچهر آتشی، سیاوش کسرای، سیدعلی صالحی و... که در پیوند با شاعران گروه اول بوده‌اند، در وهله‌ی اول در نقد و تحلیلی خطی و زمانی مورد بررسی قرار می‌گیرند. به معنی دیگر به‌جز چگونگی سرایش شعرها و زبان شعری، درون‌مایه، جهان‌بینی و تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آنان، ساختار شعری و فضاهای ویژه و توانمندی‌های شاعرانه و ضعف‌های آنان، زمینه‌های سیاسی